

UN PROCÉS DE BRUIXES A GIRONELLA I OLVAN

Josep Busquets

«**U**n símptoma de l'esperit de l'època del Barroc és la caça de bruixes que es va dur a terme entre 1617 i 1622. Pocs anys abans n'hi havia hagut al País Basc i a Aragó, però entre ells no hi havia relació, sinó que tots són fruit d'una exacerbació religiosa estranya, comuna a la major part d'Espanya i d'Europa.

A causa d'alguns fanàtics o descobridors de bruixes, es va desencadenar, sobretot a partir de 1618, una sèrie de processos que van fer que, en quatre anys, es pengessin més de quatre-centes bruixes a Catalunya; d'elles una seixantena, com a mínim, en la diòcesi de Vic.

La simplicitat de la gent i de les autoritats féu que hom carregués sobre les bruixes i bruixots tots els mals del país: la mortalitat infantil, les pedregades, les pestes del bestiar, el mal de golls, les sequeres, etc. Tot això era obra del dimoni, per la gent de l'època, i el dimoni actuava a través de les bruixes, amb les quals havia pactat i amb les quals es reunia en "juntas" o "akelarres".» (1)

Revisant el Llibre del Consell de Gironella d'aquells anys es pot comprovar que la caça de bruixes també va afectar Gironella i Olvan, ja que hi trobem diferents referències al «Procés de les Bruixes». La gran importància que li donaren els vilatans d'aquella època queda demostrada pel fet que la documentació d'aquell procés es guardava amb les escriptures més importants de la vila, com els privilegis i altres. Tots aquests documents estaven sota la responsabilitat directa del cònsol de cada any, qui els traspassava al seu successor, en presència de testimonis, quan feien el relleu anual.

Procés de les Bruixes

La primera referència que trobem a aquest procés és en la reunió del consell

del 25 de novembre de 1618, en la qual es demana als consellers si estan d'acord en fer-se càrrec de les despeses necessàries per a l'extirpació de les bruixes. En el mateix consell resolen fer venir un home que diu que reconeix les bruixes i també avisar els d'Olvan i els de la Muntanya (és a dir, tota la baronia de Gironella) per tal que també siguin inclosos en les despeses que això ocasionarà. Acorden que els d'aquí només pagaran per fer sentenciar les que siguin de la parròquia i vila de Gironella.

Fins al juliol de l'any següent no se'n torna a parlar, i llavors decideixen anar a veure un jutge per saber quant costarà el procés, per tal de recollir els diners necessaris entre els vilatans.

Però aquest afer arribà al seu punt àlgid l'any 1620. El dia 29 de març es reuní el Consell General, al qual assistiren 39 vilatans, i la causa era «*afavorir al senyor per lo de les bruxes*», i ja parlen de penjar les d'Olvan.

El 12 d'abril es reuniren conjuntament els homes d'Olvan i Gironella, en una casa que hi havia a mig camí dels dos pobles, dita de l'Arnau Claveria, per acordar si pagarien al magnífic Francesc Sorribes, jutge de Berga, les cent lliures que els demanava per començar la causa contra les sis dones preses en el castell de Gironella, inculpades de ser bruixes.

Dels 50 homes de Gironella que hi havia reunits, 40 hi van estar d'acord, però 10 digueren que no; els 40 d'Olvan tots digueren que sí. Davant d'aquesta majoria aclaparadora, anoten la següent declaració: «*Attes y considerat que la major part de dit consell y desobre anomenats los quals entre tots prenen numero de noranta an resolt y promes pagaran quiscu per sa cot a part les dites 100 ll. per fer la causa del modo y manera que los consols que son vuy y*

despres seran, faran y se obligaran y així ne obliguen tots llurs bens ab totes obligations, podent y donant facultat al noti. quey puga estirar en semblants obligations, demanant que a totes les sobre dites coses lo honor. balle de Gironella y poso sa autoritat y decret». A continuació d'aquest escrit el batlle general, que aquell any era Francesc de Cantallops, va autoritzar la reunió conjunta dels dos consells i, cosa única en tots els Llibres dels Consells, també hi ha la signatura del baró Francesc d'Agulló i Pinós, amb el seu vist i plau.

El 8 de juny del mateix any el procés devia estar acabat, i s'acorda que el cònsol de Gironella vagi a Bellvehí, prop de Cervera, lloc de residència habitual dels Agulló, per tal d'informar-ne el senyor de Gironella.

El 9 de maig de 1621 es reuniren novament els homes de Gironella i Olvan a casa de l'Arnau Claveria, per negociar l'extirpació de les bruixes que havien estat acusades en el procés i per tal de decidir si l'ensenyarien al jutge perquè decretés la captura de les inculpades. Es proposà de vendre els béns de les dones inculpades per pagar les despeses del procés. Hi eren presents 77 caps de casa, i la gran majoria van estar-hi d'acord; només tres digueren que no, ja que devien ser els marits o parents pròxims de les acusades, i algun fa constar que «*tot lo que te es seu y no de sa muller*». En el mateix consell acorden que, amb el permís del senyor, es tiri endavant el procés «*per quant en lo Van an rehexit golls ara de poch ensa y axi pretenen quey an romases algunes bruxes*».

El novembre d'aquell any una altra dona fou inculpada de bruixa i es discutí en el consell si la deixaven anar o si la mantenien detinguda. I és d'aquesta mateixa dona que parlen quan passen comptes amb el cònsol, dels diners que ha pagat i cobrat: «*del compte de la bruxa*

Magdalena Costa no sen ha posat en compte sino lo dret tocant per la vila al jutge y barber que son 9 11. 10 s. lo demes se aura de pagar, roman fins ajan comptat ab los consols del Van».

Finalment, el 15 d'agost de 1628 trobem l'última pinzellada d'aquest episodi, que ja durava massa temps: «*Ses determinat lo consell que los del Van fassen la causa per les bruixes ells tindran en llur terme y los de Gironella que fassen la causa per las que tindran en lo terme de Gironella y si tant ni a al Van com a Gironella, se accontentan ques fase la causa plegats y al demes se ajudaran com es de rao*».

Tres notícies del procés

En un manuscrit que es guarda en una masia d'Olvan hi ha tres notes que confirmen i amplien aquest succés. La primera diu: «*Avui 2 de juny de 1620 sentenciaren sis bruixes a Gironella i això és ver perquè jo... ho he vist amb els meus ulls i aqueixes eren una Vallaura, una vídua Tor, una carbonera, una fadrina que li deien Descolorida, una covanera, una «giraldal del bat» i una altra carbonera de les Cases, muller de Guillem Juy i totes habitaven en la parroquia d'Olvan, quan era cònsol Francesc Barbut*».

La següent diu: «*Notisia com lo any 1622 tenien perese una dona ser bruxa a Gironella que habitava a la parroquia del Van i era natural de Puxoriol de Llusanes filla de un oma que li deien Romeu iux i que aquexa dita Medalena Rumeua era descuberta per tres o quatre que avien presa justícia i ella sufari deset turmens i no va dir res i així la dexaren anar a fermansa de que no us i volgueren hacabar de dar per si ningu altre la tornave acusar que la puguesen tornar gafar*».

La tercera diu: «*Memoria y notisia com en lo any 1632 gafaren una dona al Van per bruxa que era la Gascona muller de Bernat*



Murs del castell de Gironella on estigueren preses les dones acusades de bruixeria.

ARXIU

Barnadet i va passar tots los turmens sino per dos i xi lagueren de despertar de la baronia per dos anys i nos ne ferem xixanta sinc lliures de gastos de jutgats i notaris i barber i axi que nos poden pnre donas que no nixen sino gastos...» (2).

Bruixes, o caps de turc?

Potser, per resumir el tema i recollint els fragments d'informació que trobem, podríem entrellucar el que va passar en realitat: En un moment d'histèria col·lectiva en què es trobaven bruixes en tots els pobles, el senyor Francesc d'Agulló i Pinós devia patir alguna malaltia (ho fan per «afavorir al senyor» diuen en un lloc i més

tard anoten que «*tornen a sortir golls*»); com era freqüent en aquells temps, quan hi havia alguna desgràcia, sempre es buscava un cap de turc, que acostumaven a ser les bruixes i aquestes solien ser les dones menys afavorides del poble, la qual cosa s'evidencia en repassar la relació: *dues carboneres* (que devien anar brutes i emmascarades), una «descolorida», la «giraldal del bat» m'atreveria a insinuar que vol dir dement, l'altra d'origen jueu i l'última, la gascona, una immigrant francesa.

Primer van trobar-ne sis, i més tard dues més, i quasi sempre parlen de bruixes, només en un lloc insinuen «*o algun bruixot*».

No queda pas clar quin càstig van imposar a aquelles pobres dones, encara que en un lloc es parla de penjar-les; el que sí consta és que van incautar-se dels seus béns per pagar les despeses ocasionades pel procés i, com a mínim, devien deixar-les amb el cap rapat, ja que en un lloc especifiquen que el barber ja està pagat.

Qui sap si és com a conseqüència del rebombori que aixecà aquell procés que s'encunyaren els refranys recollits en la *Guia del Berguedà*, que diuen: «*A Olvan bruixes i mam*» i «*A Olvan les bruixes hi van i a Gironella s'hi estan*»

NOTES

1. PLADEVALL, Antoni *Historia de l'Església a Catalunya*, pp. 135-136
2. No volen que consti el nom de la masia.